

שתיים עשרה אבנים, שבעים לשון

ערכה של תורה ולימודה לגוים
הרב מואיז נבון

דברים פרק כז

(א) וַיִּצוּ מֹשֶׁה וְזִקְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת הָעָם לֵאמֹר שְׁמַר אֶת כָּל הַמִּצְוָה אֲשֶׁר אֲנִי מִצְוֶה אֶתְכֶם הַיּוֹם : (ב) וְהָיָה בַיּוֹם אֲשֶׁר תַּעֲבְרוּ אֶת הַיַּרְדֵּן אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר יִקְוֶה אֱלֹהֵיךָ נָתַן לְךָ וְהִקְמַתְךָ לְךָ אֲבָנִים גְּדוּלוֹת וְשָׂדֶת אֲתָם בְּשֵׂיֶד : (ג) וְכָתַבְתָּ עֲלֵיהֶן אֶת כָּל דְּבַר הַתּוֹרָה הַזֹּאת בְּעֵבֶרֶךָ לְמַעַן אֲשֶׁר תִּבְאֵל אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר יִקְוֶה אֱלֹהֵיךָ נָתַן לְךָ אֶרֶץ זָבַת חֶלֶב וּדְבַשׁ כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְקֹוֹק אֱלֹהֵי אֲבֹתֶיךָ לְךָ : (ד) וְהָיָה בְּעֵבְרָכֶם אֶת הַיַּרְדֵּן תִּקְיִמוּ אֶת הָאֲבָנִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר אֲנִי מִצְוֶה אֶתְכֶם הַיּוֹם בְּהַר עֵיבָל וְשָׂדֶת אוֹתָם בְּשֵׂיֶד : ... (ח) וְכָתַבְתָּ עַל הָאֲבָנִים אֶת כָּל דְּבַר הַתּוֹרָה הַזֹּאת בְּאֵר הַיֵּטֵב : ס

רמב"ן דברים פרק כז פסוק ג

וְכָתַבְתָּ עֲלֵיהֶן אֶת כָּל דְּבַר הַתּוֹרָה הַזֹּאת - אמר ר"א בשם הגאון, שכתבו עליהם מנין המצוות כמו הכתובות בהלכות גדולות כעין אזהרות, וטעם "באר היטב" (פסוק ח), הכתיבה. ורבותינו אמרו (סוטה לב א), בשבעים לשון. ומצינו בספר תאגי, שהיתה כל התורה כתובה בהן מבראשית עד לעיני כל ישראל בתאגיה וזיוניה, ומשם נעתקו התאגין בכל התורה. ויתכן שהיו האבנים גדולות מאד, או שהיה ממעשה הנסים :

תורה תמימה הערות דברים פרק כז הערה ו

המפרשים פרשו בטעם הדבר כדי שיבינו כל האומות וידעו מה שכתוב בתורה, וכבר טרחו ועמלו המפרשים לפרש הדבר כפשוטו שהיתה כל התורה כולה כתובה על האבנים מועתקת בשבעים לשון אשר זה דבר שלא ישוער, ולכן קרוב לומר דרך עשרת הדברות היו כתובים עליהם... :

רמב"ן דברים פרק כז פסוק ג

למען אשר תבא אל הארץ - אמר רבי אברהם, כי השם יעזרך אם החלות לשמור מצותיו, כי זאת היא המצוה הראשונה לביאתם לארץ. ולפי דעתי, "למען אשר תבא" רמז לכל דברי התורה, יאמר שתכתוב על האבנים כל דברי התורה הזאת בעברך בירדן מיד למען אשר באת אל הארץ, כי בעבור התורה באת שמה. וכן למען ינוח עבדך ואמתך כמוך וזכרת כי עבד היית (לעיל ה יד טו), ינוח עבדך ואמתך כמוך למען תזכור כי עבד היית. או טעמו, תכתוב עליהם את כל דברי התורה הזאת להיות לך לזכרון, למען אשר תבא אל הארץ ותכבוש אותה ותירש את כל העמים ההם בהיותך זוכר התורה ושומר כל מצותיה :

~ הלכה ~

זוהר כרך ג (ויקרא) פרשת אחרי מות [דף נו עמוד א]

ר"א שאיל לר"ש אבוהי א"ל הא תנינן אסור ללמד תורה לעכו"ם ושפיר אתערו חברייא דבבל דכתיב (תהלים קמוז) לא עשה כן לכל גוי, ... וכל מאן דלא אתגזר [אין ברית מילה] ויהבין ליה אפילו אות זעירא דאורייתא כאילו חריב עלמא ומשקר בשמא דקודשא בריך הוא דכלא בהאי תליא ודא בדא אתקשר דכתיב (ירמיה לג) אם לא בריתי יומם ולילה חקות שמים וארץ לא שמת, ת"ח כתיב (דברים ד) וזאת התורה אשר שם משה לפני כל בני ישראל, לפני בני ישראל שם אבל לשאר עמין לא שם,

R. Blich, Contemporary Halachic Problems, Vol. II, p. 312

Judaism teaches that the study of Torah, whose essence is a covenant between God and the community of Israel, is a **privilege reserved for adherents of Judaism.**

תלמוד בבלי מסכת סנהדרין דף נט עמוד א

ואמר רבי יוחנן : נכרי שעוסק בתורה חייב מיתה, שנאמר +דברים ל"ג+ תורה צוה לנו משה מורשה - לנו **מורשה** ולא להם... מאן דאמר מורשה - מיגזל קא גזיל לה, מאן דאמר מאורסה - דינו כנערה המאורסה, דבסקילה. **מיתבי**, היה רבי מאיר אומר : מניין שאפילו נכרי ועוסק בתורה שהוא ככהן גדול - שנאמר +ויקרא י"ח+ "אשר יעשה אתם האדם וחי בהם", כהנים לויים וישראלים לא נאמר אלא "האדם". הא למדת : שאפילו נכרי ועוסק בתורה הרי הוא ככהן גדול! - התם בשבע מצוות דידהו.

תלמוד בבלי מסכת חגיגה דף יג עמוד א

ואמר רבי אמי : אין מוסרין דברי תורה לנכרי, שנאמר +תהלים קמ"ז+ "לא עשה כן לכל גוי ומשפטים בל ידעום."

תוספות מסכת חגיגה דף יג עמוד א

... אפילו במקום שעובד כוכבים אחר רוצה ללמדו דליכא [איסור של] "לפני עור" מכל מקום אסור משום מגיד דבריו ליעקב וכו' (תהלים קמוז).

בית הבחירה למאירי מסכת חגיגה דף יג עמוד א
אין מוסרין סתרי תורה אלא לאדם הגון ואין מוסרין סתרי תורה לגוי ...

מהרש"א חידושי אגדות מסכת חגיגה דף יג עמוד א

אין מוסרין ד"ת לעובדי כוכבים כו'. לא קאמר אין מלמדין תורה לעובדי כוכבים דהא ודאי בז' מצות דידהו מלמדין אותן ובשאר מצות התורה עובד כוכבים הלומד אותה חייב בנפשו אלא דהכא נלמד מענינו דאין מוסרין לעובדי כוכבים היינו טעם וסוד המצות ואפי' בז' מצות שלהם אין מוסרין להם סודן וטעמן וע"ז מייתי ליה מקרא דכתיב "מגיד דבריו ליעקב" וגם טעם "חקים ומשפטים גוי" דהיינו חקים ומשפטים של דת האלהים "ולא כן עשה לכל גוי" דגם משפטים ודת הנימוסית שלהם שחייבים לקיים שהדינין הוא א' מז' מצות שנצטוו בני נח מ"מ "בל ידעום" טעמם וסוד הענינים ...

• שבע מצוות

רמב"ם הלכות מלכים פרק י הלכה ט

עכו"ם שעסק בתורה חייב מיתה, לא יעסוק אלא בשבע מצות שלהן בלבד, וכן עכו"ם ששבת אפילו ביום מימות החול, אם עשאהו לעצמו כמו שבת חייב מיתה, ואין צריך לומר אם עשה מועד לעצמו, כללו של דבר אין מניחין אותן לחדש דת ולעשות מצות לעצמן מדעתן, אלא או יהיה גר צדק ויקבל כל המצות, או יעמוד בתורתו ולא יוסיף ולא יגרע, ואם עסק בתורה, או שבת, או חדש דבר, מכין אותו ועונשין אותו, ומודיעין אותו שהוא חייב מיתה על זה אבל אינו נהרג.

שו"ת יביע אומר חלק ב - יורה דעה סימן יז

(יב) המורם מכל האמור שאסור ללמד תורה לגוי, בין תורה שבכתב בין תורה שבע"פ, ואסור לענות לו על שאלות דתיות. לבד כשמקשה ומתמיה על דת ישראל, שמותר להקהות את שינוי ולהשיב לו מלחמה שעה. וכמ"ש ודע מה שתשיב לאפיקורוס, ה"מ באפיקורוס עכו"ם. (סנהדרין לח:). וכן מותר ללמדו דיני שבע מצות אף בזה"ז.

בית הבחירה למאירי מסכת סנהדרין דף נט עמוד א

... וכן הדין אם עסק בתורה שלא לכוונת קיום עיקרי מצוותיה אלא שלבו חפץ לירד לידעת **תורתנו ותלמודינו** ראוי ליענש מפני שבני אדם סבורים עליו שהוא משלנו מתוך שרואין אותו יודע ויבואו לטעות אחריו ומ"מ כל שהוא עוסק בעיקרי שבע מצות **ובפרטיהם** ובמה שיוצא מהם אע"פ שרוב גופי תורה נכללים בהם מכבדין אותו אפילו ככהן גדול שאין כאן חשש לטעות אחריו שהרי אף בשלו הוא עוסק וכל שכן אם חקירתן על דעת לבא עד תכלית שלימות **תורתנו** עד שאם ימצאנה שלימה יחזור ויתגייר וכל שכן אם עוסק ומקיים עיקרי מצוותיה לשמה אף בשאר חלקים שבה שלא משבע מצות:

• תנ"ך

שו"ת משיב דבר חלק ב סימן עז [נצי"ב, 1817-1893, רוסיה/פולין]

מש"כ בבר"י דזהו בכלל אין מוסרין ד"ת לנכרי כו' לא נראה כלל דאפילו ללמוד תורה שבכתב לנכרי אין איסור. וה' צוה ליהושע לכתוב התורה בשבעים לשון בשביל אוה"ע. ופי' "ומשפטים בל ידעום" הוא דינים הנלמד מחקי התורה שהיא נדרשת בהם... והוא כללי התורה והמדרשות וזהו חקים כדאיתא בקידושין (ל"ט) ואל המשפטים האיך ללמוד הדינים מכללים אלו. ודבר זה אסור למסור לאוה"ע שנא' ומשפטים בל ידעום... אבל תורה שבכתב אין שום איסור ללמד לגוי...

שו"ת יהודה יעלה חלק א - אורח חיים סימן ד [יהודה אסאד, הונגריה, 1794-1866]

+/הג"ה מבן המחבר/ לע"ד הא דאסור ללמוד תורה לעכו"ם היינו רק תורה שבע"פ שאינה בכתב רק נמסרה לישראל בע"פ מפה לאוזן אבל תורה שבכתב בודאי נמסרה לכל כדמצינו במדרש ובגמרא שקב"ה גילה את התורה לכל אומה ולשון... ועיין תוס' בסוטה ל"ה וגמרא סנהדרין נ"ט בזה אין איסור ללמוד לעכו"ם. וע' בט"ז א"ח סי' מ"ו בברכת אקב"ו **לעסוק** בד"ת דעוסק הוא בטורח ויגיעה ובפלפול במשא ומתן בהלכות התורה. ומה"ט אר"י בסנהדרין נ"ט גוי **העוסק** דייקא בתורה ח"מ ולא אמר לשון **לימוד** דלימוד שייך על תורה שבכתב ועסק הוה על תורה שבע"פ שוב מצאתי חילוקי כנ"ל בספר המצרף סי' צ"ז ע"ש שהאריך מאד בזה. +

מכילתא דרבי ישמעאל יתרו - מסכתא דבחדש פרשה א

ויחנו במדבר. נתנה תורה דימוס פרהסיא במקום הפקר, שאלו נתנה בארץ ישראל, היו אומרים לאומות העולם אין להם חלק בה, לפיכך נתנה במדבר דימוס פרהסיא במקום הפקר, וכל הרוצה לקבל יבא ויקבל.

שלטי גבורים (על ר"ף ע"ז כ.) – [יהשועה ברוך, 1557, ספרד]

Non-Jews may be taught Prophets and Hagiographa so that they may be aware of the "consolation and redemption promised to Israel."

• תושב"כ ותושבע"פ

R. Blicch, Contemporary Halachic Problems, Vol. II, p. 312

... in the last century Rabbi Israel Salanter, the acclaimed founder of the Mussar movement, actually mounted a campaign for the incorporation of talmudic studies in the curricula of European schools and universities.

ספר המצוות לרמב"ם מצות עשה ג

המצוה השלישית היא שצונו לאהבו יתעלה וזה שנתבונן ונשכיל מצותיו ופעולותיו עד שנשיגהו ונתענג בהשגתו תכלית התענוג וזאת היא האהבה המחוייבת. ולשון סיפרי (פ' שמע) לפי שנאמר ואהבת את יי' אלהיך איני יודע כיצד אוהב את המקום תלמוד לומר והיו הדברים האלה אשר אנכי מצוך היום על לבבך שמתוך כך אתה מכיר את מי שאמר והיה העולם. הנה כבר בארו לך כי בהשתכלות תתאמת לך ההשגה ויגיע התענוג ותבא האהבה בהכרח. וכבר אמרו שמצוה זו כוללת גם כן שנדרוש ונקרא האנשים כולם לעבודתנו יתעלה ולהאמין בו. וזה כי כשתאהב אדם תשים לבך עליו ותשבחהו ותבקש האנשים לאהוב אותו. וזה על צד המשל כן כשתאהב האל באמת כמה שהגיעה לך מהשגת אמיתתו הנה אתה בלא ספק תדרוש ותקרא הכופרים והסכלים לידיעת האמת אשר ידעת אותה. ולשון סיפרי (שם) ואהבת את יי' וכו' אהבהו על הבריות כאברהם אביך שנאמר ואת הנפש אשר עשו בחרן. ר"ל כמו שאברהם בעבור שהיה אוהב השם כמו שהעיד הכתוב (ישעי' מא) אברהם אוהבי שהיה גם כן לגודל השגתו דרש האנשים אל האמונה מחוזק אהבתו כן אתה אוהב אותו עד שתדרוש האנשים אליו:

	זוהר	כלום
	ר' עובדיה	ז' מציינת
	שלטי גבורים	נ"ד
	נצ"ב, שו"ת מהר"ץ חיות, שו"ת יהודה יעלה	תנ"ך
	ר' סלנט, ר' ריסקין	הכל

• למי זה שייך

Teshuvot HaRambam (364) in Contemporary Halachic Problems, Vol. II, p. 312

Rambam states that the prohibition extends only to gentiles who do not accept the divinity of Torah and [thus] specifically includes Moslems among those who may not be taught. However, declares Rambam, it is permitted to teach "the mitzvot and their explanations to Christians" who accept the divinity of the Torah.

בית הבחירה למאירי מסכת חגיגה דף יג עמוד א

אין מוסרין סתרי תורה אלא לאדם הגון ואין מוסרין סתרי תורה לגוי והוא מי שעובד לאילים ולצבא השמים שמאחר שהוא כופר בעיקר היאך אנו מלמדין אותו תורה ועל זה נאמר מגיד דבריו ליעקב וכו' לא עשה כן לכל גוי:

R. Blicch, Contemporary Halachic Problems, Vol. II, p. 339

...[it] is also very much a matter of Jewish concern and self-interest. Disintegration of the moral fabric of society affects everyone. Particularly in our age we can not insulate ourselves against the pervasive cultural forces that mold human conduct. Jews have every interest in promoting a positive moral climate. Accordingly, Jews should certainly not hesitate to make the teachings of Judaism as they bear on contemporary mores more readily accessible to fellow citizens...

ישעיהו פרק ב, א-ה

הדבר אשר חזה ישעיהו בן אמוץ על יהודה וירושלם: והיה באחרית הימים נכון יהיה הר בית יקוק בראש ההרים ונשא מגבעות ונהרו אליו כל הגוים: והלכו עמים רבים ואמרו לכו ונעלה אל הר יקוק אל בית אלהי יעקב וירנו מדרכיו ונלכה בארחותיו כי מציון תצא תורה ודבר יקוק מירושלם: ושפט בין הגוים והוכיח לעמים רבים וכתתו חרבותם לאתים וחניתותיהם למזמרות לא ישא גוי אל גוי חרב ולא ילמדו עוד מלחמה: פ